

ЕМІЛІО ДІАС ВАЛЬКАРСЕЛЬ

Еміліо Діас Валькарсель (нар. 1929 р.) — пуерторіканський прозаїк, автор книг «Облога», «Процес у грудні», «Людина, що працювала в понеділок», «Напалм».

ЦЕ СПОКОНВІЧНЕ СОНЦЕ

1

Зимовий краєвид перевернувся і почав швидко наблизитися до сотень очей, що визирали в ілюмінатори. Літак покотився вздовж посадкової площадки і невдовзі спинився; руки занишпорили під сидіннями, пасажири квапливо одягали куртки, насували капелюхи, діставали валізки; бліді обличчя, скам'янілі від чекання, пожвавішали, голоси були хрипкуваті після тригодинної мовчанки. Люди раділи, бо знову були на землі, у своїй стихії.

Молодята зітхнули. Вони провели медовий місяць у тропіках, принаджені рекламою, яка обіцяє екзотику тропічних ночей за помірну плату: «Пуерто-Ріко — сонячний острів» (на Медісон-авеню невпинно фабрикують подібні мрії для туристів). Тепер вони верталися додому, де їх чекали переповнені крамниці, гуркіт поїздів, нетямущі родичі, непривітні зимові вулиці.

Якийсь чоловік, засмаглий не від туристської подорожі, а від селянської праці, потиснув Пабло руку, запитав про сім'ю. Потім ще раз уважно глянув йому в лице й промовив:

— Вибачте, сеньйоре. Я прийняв вас за свояка.

Пабло, який серед метушні саме вдягав пальто, відповів, що це байдуже, що, може, він справді його свояк, адже світ такий тісний. Але селянин уже зник. Невже Пабло більш ніколи не зустрине його в міському вирі? Може, у нього тут є знайомі, може, якийсь односелець непогано влаштувався і запропонував землякові перебраться сюди? Як призвичаїться він на новому місці серед людей, що говорять іншою мовою, їдять сосиски і п'ють кока-колу? Згадалась цифра: вісімсот тисяч. В самому лише Нью-Йорку майже мільйон емігрантів.

Погляд Пабло упав на бідно одягнену жінку з немовлям на руках. Дитина плакала, жінка шукала когось очима (певно, свого чоловіка, — подумав Пабло), здавалось вона теж от-от розплачеться. Якась блондинка нахилилась до малюка, проте ні дитина, ні мати не звернули на неї уваги. Вони неначе прилетіли на Марс і не розуміли всіх цих марсіан у кумедних капелюхах. Жінка стурбовано виглядала когось у проході, коли раптом із-за стюардесиної спини вишкутильгав якийсь дідок і озвався до жінки. Та полегшено усміхнулась.

— Ох, тату,— скрикнула вона, байдужа до цікавих поглядів юрби,— я вже думала, що загубила тебе!

Дідок був застарий, щоб штовхатися в цій юрбі. Його ношене пальто намандрувалося, переходячи від родича до родича; з Нью-Йорка в Чикаго чи в Кентуккі, чи в Массачусетс.

З валізкою в руці Пабло протиснувся до виходу і зрадів, опинившись на свіжому повітрі. Навкруги виблискував нікель, сяяло скло, ревіли мотори. Механіки метушились під алюмінієвими фізеляжами, тягнули шланги, канати, ретельно оглядали шасі. Електрокар з багажем поспішав до будівлі аеропорту.

Пабло проминув крісла для туристів, кафетерій, страхове бюро. На стіні перед себе він побачив величезне електричне табло. Лампочки моргали, вказуючи номери та тривалість рейсів, час відльоту й прильоту. Сан-Хуан з його пекучим сонцем здавався тепер далеким краєм світу.

В просторому залі, де пасажери одержували свій багаж, на Пабло чекали Мігель і Феліпе. Привітали вони Пабло дещо стримано, хоча всі троє були з одного села. Мігель і Феліпе давно звикли до співвітчизників, які плавом пливли у Нью-Йорк — тож не дивно, що прибуття нового емігранта не дуже зворушило друзів.

Феліпе, здавалось, тішився, показуючи Пабло власний «шевроле» останнього зразка. В Пуерто-Ріко він-бо давно мріяв про таку іграшку, а в Нью-Йорку ця мрія здійснилась. Розхвалюючи машину, Феліпе відкрив багажник, щоб покласти туди чемодани. Пабло побачив три шини, кавник, чотири радіоприймачі.

— Ого, в тебе тут справжня крамниця на колесах.

Феліпе пояснив, що один знайомий попросив його перепродати ці речі за безцінь.

— А ти не попадеш в халепу? Вони ж, очевидно, крадені!

— Це не обходить мене. Я лише перепродаю. Тут усі так живуть. Будеш маніжитися, то спіймаєш облизня.

2

Феліпе вів машину на граничній швидкості.

— Тут не можна повзти, як черепаха.

— Там усе інакше,— кинув Мігель.

Пабло зрозумів, що «там» було для нього чарівним словом, золотю кліткою, де зберігалися дитинство, море, рідне селище, справжнє літо і зима, схожа на весну, купання в річці, набіги на чужі садки.

— Де ти хочеш влаштуватися? — порушив мовчанку Мігель.

— Ще не знаю. Мабуть, на якусь фабрику.

— Я допоможу тобі.

— Як Рауль? Працює?

— Працював. Недавно йому відрізало палець, тепер живе на допомогу по безробіттю.

— Кому він зараз потрібний? — промовив Феліпе і, помовчавши, додав: — Сказати правду, я ладен послати все до дідька разом із цим клятим світом.

— Там можна ходити в одній сорочці,— правив своєї Мігель.

— Як ти гадаєш, скільки дали б мені там за машину? Перевіз коштуватиме десь із двісті песо. Я пішов би підмітати вулиці, чистити взуття, аби тільки вирватися з цього льодовика.

— Які тепер на острові ціни за квартири? — спитав Мігель.— Боргів у мене нема, меблі є, треба тільки подбати про житло. Я міг би

орендувати який-небудь будиночок і згодом викупити його. Тут як по-старієш, то домовласник викине тебе на вулицю. Вони не знають, що таке жалість.

— Де ти працюєш?

— В одному істсайдському готелі.

— У нас готелі процвітають, а що всі вони належать американцям, то й платять там, певно, непогано.

— Може, мені й пощастить,— задумливо проказав Мігель.

Пабло не стримав іронічної посмішки:

— О, у нас там справжній золотий берег.

— Послухай, що я тобі скажу,— втрутився в розмову Феліпе.— Мені не подобається, що вони й там прибирають усе до рук. Хай би вони хазяйнували у себе, а ми — у себе.

— Стривай,— заперечив Мігель,— але ж тут повно пуерторіканців.

— Слушно, тільки врахуй, що ми тут — чорнороби, а вони — боси. Тепер виходить, вони й там стають босами, а ми змушені працювати на них у своїй власній країні. Це огидно, проте це — дійсність. І вона мені аж ніяк не до вподоби.

— Я таки розпитаюся про той золотий берег,— примирливо сказав Мігель. Він не любив устрявати в політику і не йняв віри газетам.— Знаєш, я живу тут не перший рік, але не хочу, щоб мої діти росли в цьому місті.

— І я теж не хочу,— роздратовано кинув Феліпе.

Згодом Пабло зрозумів, що це лише балачки, спроби втекти від дійсності: його земляки залюбки мріють про повернення, проте минають роки, слова та мрії лишаються словами та мріями, а нью-йоркські зими так само пронизують холодом їхні кістки, народжені в тропіках. Десятки тисяч емігрантів постаріли в цих нетрях. Пабло пригадав, як один його родич приїхав сюди провести відпустку, він збирався пробути тут два тижні, а прожив сорок п'ять років і повернувся на батьківщину перед самою смертю. Пабло відчував, що стоїть на першій щабліні дожелезних сходів і невідомий стартер уже дав команду, як на іподромі.

— Ти чув про Латинський квартал?

— Звісно, хто ж про нього не чув.

— Наркомани,— скривився Феліпе.— А вони всіх нас одною міркою міряють, ніби тут немає тисяч псрядних пуерторіканців.

— Іноді ми й справді поводимося недостойно,— похмуро відказав Мігель.— Вони слушно звинувачують нас у деяких гріхах.

Пабло подумав про іноземні військові бази, які вкрили його країну. Гріхи. Слово ятрило душу, наче сіль у рані.

Машинна виїхала на околицю. Феліпе загальмував, і вони піднялись на ганок. У коридорі Пабло відчув приємне тепло радіатора. На якусь мить йому здалося, ніби якийсь тропічний ангел-хранитель зігріває його своїм диханням.

Мігель штовхнув завішені червоні двері, і земляків огорнуло тепло домашнього вогнища. Пабло радо взяв чашечку запашної кави з рук Мігелевої дружини, сором'язливою усміхненою молодиці. Вони поскидали важкі пальта й посідали, щоб продовжити розмову. Пабло довідався, що ці безвісні емігранти, пустивши коріння в чужому місті, побудованому кілька століть тому руками чужинців, призвичаїлися розуміти одне одного з півслова.

Коли вони пообідали, з'явився Рауль. Він розповнів, на його кремовому обличчі стовбурчилися вуса, поруділі від тютюну. Рауль не розпитував ні про родичів, ні про острів: він жив сьогоднішнім днем, жив у тужливій самотності, проклинаючи все на світі. Разом вирішили, що Пабло житиме поки що у Ніколаса, іншого спільного друга дитинства. Мігель позичив Пабло ліжку, яке вони перевезли в здоровенному «бюїку» Рауля.

3

Це було просторе помешкання з непоказними меблями у вітальні. Постіль Ніколаса стояла неприбрана — постіль холостяка, що все життя простояє за прилавком своєї крамниці. Поруч стояла етажерка з книгами. Стіни облзли, на стелі місцями повідпадав тиньк.

Вони поставили ліжку в третій кімнаті біля вікна, звідки було видно імлисту ніч, іржаву пожежну драбину, чорні будинки, в яких де-не-де світилося. Поодинокі перехожі поспішали кудись, зіщулившись, піднявши коміри пальт.

Радіатор, зроблений з простого шматка заліза, свистів, мов паровоз, проте грів чудово.

Невдовзі прийшов невисокий рудавий Ніколас. Він привітно усміхався. Його рука, спітніла і м'яка, ніяк не в'язалася з обличчям, що пашіло густим червоним рум'янцем. Пабло спало на думку, що Ніколас, мабуть, знає принадну силу власної усмішки — так школяр завжди радий похвалитися перед батьками своїми успіхами. Вони не бачилися двадцять років, і не можна було з певністю твердити, що їх єднає справжня дружба, проте Ніколас гостинно запропонував Пабло притулок. Раулеві навіть не довелося умовляти Ніколаса, бо той сам відразу оголосив, що Пабло найліпше оселитися в нього, принаймні на кілька днів.

— Можеш жити в мене, скільки завгодно,— додав він.

Рауля ніби щось гнітило. Він не знав, де себе подіти, і не встрявав у балачку. Незабаром він попрощався і пішов. Мігель, Феліпе й Ніколас теж розійшлися хто куди.

Пабло стояв один посеред кімнати і дивився на щойно поставлене ліжку. Це був його перший день, перші години в чужому місті, повному співвітчизників. Пабло гірко посміхнувся, подумавши, що одного дня його можуть прийняти за апокрифічний персонаж «Вестсайдської історії», п'єси, яку він ненавидів.

— Яке паскудство,— звернувся він до радіатора, до брудної пожежної драбини, до снігової ночі.— Яке паскудство — кинути батьківщину, щоб не сконати з голоду!

Він неквапно ряздягся й ліг, відчуваючи холод самотності та зими і якусь непевність усього, що сталося з ним за останній день: зовсім недавно він був так далеко від цього радіатора, від цих пофарбованих у криваво-червоний колір будинків, що тонули в густому тумані.

Матрац прогнувся під його тілом. Він поринув у порожнечу разом із молодятами, потужний чотиримоторний лайнер знявся вгору, дружина махала хустинкою, стоячи за балюстрадою аеропорту, серед зелених, напрочуд зелених дерев, що тяглися до цього пекучого, цього споконвічного сонця.